

Nasjonalarkivet
Janet Birkedal Martin
Pb. 4013 Ullevål Stadion
0806 OSLO

Deres referanse
2026/3546

Vår referanse
2026/7226-2 (JOASCH)

Dato
24.03.2026

Hørings svar - Planprogram for ny nasjonal strategi for privatarkiv

Fredrikstad kommune viser til utsendt planprogram for ny nasjonal strategi for privatarkiv og takker for anledningen til å avgi høringsuttalelse. Som en kommune med en betydelig industriell arv, et rikt organisasjonsliv og en kompleks historisk identitet knyttet til både sjøfart, handel og moderne byutvikling, ser Fredrikstad kommune det som avgjørende at den nasjonale strategien sikrer rammene for at privatarkivene blir sett i sammenheng med den offentlige dokumentasjonen. Denne høringsuttalelsen er utformet med bakgrunn i kommunens eksisterende planer for kulturminnevern, samarbeidet med regionale aktører som Østfoldmuseene, samt de nasjonale føringene som ligger i den nye arkivloven.

Det er kommunens vurdering at planprogrammet legger et godt grunnlag for det videre strategiarbeidet, men at det er kritiske punkter knyttet til regional koordinering, finansieringsmodeller og den digitale utviklingen som bør utdypes og styrkes i strategien. Privatarkivene utgjør en uerstattelig del av Norges kulturarv og er en del av fundamentet for rettssikkerhet, demokrati og historisk forståelse. Likevel har feltet historisk sett vært preget av tilfeldig bevaring og manglende finansiering sammenlignet med de lovpålagte offentlige arkivene. Ved overgangen til en ny strategiperiode er det nødvendig at de strukturene som er bygget opp de siste ti årene, ikke bare opprettholdes, men videreutvikles for å møte fremtidens utfordringer.

Fredrikstad kommune understreker at den nye strategien må bygge på disse erfaringene ved å gå fra en etableringsfase til en drifts- og konsolideringsfase. Det er ikke lenger tilstrekkelig å ha planer; man må ha operative strukturer som kan håndtere de faktiske arkivmengdene, spesielt i en tid der digital dokumentasjon skapes i et tempo som overgår de eksisterende bevaringsinstitusjonenes kapasitet.

Det overordnede budskapet fra Fredrikstad kommune i denne høringsprosessen er viktigheten av en sterk regional koordinering. Privatarkiv skapes lokalt, og det er på det lokale og regionale nivået at kunnskapen om arkivskaperne er størst. Erfaringene fra Østfold viser at et tett samarbeid mellom kommuner, fylkeskommune, interkommunale arkivselskaper og museer er selve forutsetningen for å lykkes.

Regional koordinering handler om mer enn bare fordeling av oppgaver; det handler om å skape et fagmiljø som kan gi veiledning til små arkivskapere, identifisere sårbare arkiver i forkant av konkurser eller nedleggelse, og sikre at materialet blir tatt vare på i sikre arkivdepoter. Uten en regional instans som har oversikt, risikerer man at verdifulle arkiver går tapt mellom ulike forvaltningsnivåer eller havner hos institusjoner som mangler forutsetninger for langtidsbevaring.

Byarkivet

Postadresse: Postboks 1405, 1602 Fredrikstad
Webadresse: www.fredrikstad.kommune.no
Org.nr: 940 039 541 Bank:

Besøksadresse: Nygaardsgt. 14-16, 1606 Fredrikstad
E-postadresse: postmottak@fredrikstad.kommune.no
Telefon: 69 30 60 00

Kommunen ser med bekymring på at den nye arkivloven ikke har lovfestet fylkeskommunens rolle som regional koordinator, til tross for anbefalinger fra Arkivlovutvalget og bred støtte i sektoren. Nasjonalarkivet må i sin nye strategi kompensere for dette ved å utvikle tydelige retningslinjer og insentivordninger som gjør det attraktivt og praktisk mulig for fylkeskommunene å fortsette og styrke sitt koordineringsansvar.

Den nye arkivloven gir Nasjonalarkivet et eksplisitt ansvar for å samordne det faglige utviklingsarbeidet med privatarkiv (jf. § 18 d). Dette er en betydelig styrking av feltets status. Lovens formålsparagraf sidestiller nå langt på vei privatarkiv med offentlige arkiver når det gjelder deres verdi som kulturarv og kilde til historisk kunnskap.

Fredrikstad kommune mener at strategien må operasjonalisere dette lovpålagte samordningsansvaret. Samordning betyr ikke sentralisering; det betyr at Nasjonalarkivet må fungere som en motor for utvikling av felles standarder, mens den utøvende virksomheten fortsatt må skje regionalt og lokalt. Strategien bør definere hva som ligger i «fagleg utviklingsarbeid», og hvordan bevaringsinstitusjoner over hele landet kan få tilgang til den kompetansen Nasjonalarkivet besitter.

Innføringen av begrepet «særskilt bevaringsverdig» i lovens § 20 gir staten mulighet til å sikre viktige privatarkiver mot ødeleggelse eller utførsel ut av landet. Dette er et nødvendig verktøy, spesielt for arkiver etter nasjonalt eller regionalt viktige bedrifter og organisasjoner. For en kommune som Fredrikstad, der mange hjørnesteinsbedrifter har blitt borte eller har skiftet eiere, er dette vernet essensielt.

Imidlertid må strategien også avklare hvordan prosessen med å utpeke slike arkiver skal foregå. Fredrikstad kommune forventer at regionale koordineringsledd blir involvert i identifiseringen av særskilt bevaringsverdige arkiver, da det ofte er lokal fagkompetanse som først oppdager at et arkiv står i fare for å gå tapt. Strategien må også vurdere om det bør følge økonomisk støtte med et slikt vedtak, ettersom private arkiveiere kan pålegges plikter som krever ressurser.

Planprogrammet identifiserer bevaring av digitalt skapte privatarkiv som ett av fire hovedmål. Fredrikstad kommune støtter dette valget fullt ut, men vil påpeke alvorret i situasjonen. Mens vi har århundrer med erfaring i å bevare papir, har vi i dag knapt systemer for å ta imot og bevare digitale arkiver fra lag og foreninger, småbedrifter eller privatpersoner. Det er en overhengende fare for at vi får et «digitalt mørke» i dokumentasjonen av det tidlige 21. århundre.

Utfordringene er både tekniske og økonomiske. Digital langtidsbevaring krever kostbar infrastruktur, kompetanse om filformater og metadata, og en kontinuerlig overvåking av teknologiutviklingen. Enkeltkommuner eller mindre museer har ingen mulighet til å løse dette alene.

Strategien må legge opp til en arkitektur der nasjonale fellesløsninger, som Digitalarkivet, fungerer som den tekniske «motoren», mens de regionale koordinatorene fungerer som «grensesnittet» mot arkivskaperne. Fredrikstad kommune ser positivt på at Nasjonalarkivet jobber for at alle privatarkiver skal bli tilgjengelige i Digitalarkivet, men understreker at dette forutsetter at det finnes regionale ledd som kan bistå med ordning og konvertering av materialet før det lastes opp.

I enkelte regioner har man sett eksempler hvor de regionale IKAene oppretter skyløsninger for historielag. Lignende løsninger bør også vurderes nasjonalt, hvor strategien inneholder konkrete mål for:

1. Utvikling av brukervennlige verktøy for digital avlevering fra private aktører.
2. Standardisering av metadata som sikrer søkbarhet på tvers av institusjoner.
3. Finansiering av den tekniske infrastrukturen for regionale depoter.

Fredrikstad er en av Norges eldste og viktigste industribyer. Historien om Fredrikstad Mekaniske Verksted (FMV), teglverkene langs Glomma og trelastindustrien er ikke bare

lokalhistorie, det er norgeshistorie. Når slike bedrifter avvikles, står arkivene ofte i en svært sårbar posisjon. Lovens regler om særskilt bevaringsverdige arkiv kan hjelpe, men de trer ofte i kraft for sent.

Strategien må derfor inneholde offensive tiltak for proaktiv innsamling av bedriftsarkiver. Dette krever en regional koordinator som kan gå i dialog med næringslivet mens bedriftene fortsatt er operative. Fredrikstad kommune mener at man bør utforske insentivordninger, for eksempel skattefradrag eller støtte til ordning, for bedrifter som tar ansvar for bevaring av egen arkivarv.

Den nye strategien skal også styrke bevaringen av arkiver som dokumenterer samfunnets mangfold. For Fredrikstad, som er en by med betydelig innvandring og et mangfoldig kulturliv, er dette et svært velkomment mål. Historien skapes ikke bare i styrerommene eller i kommunestyret; den skapes i de små foreningene, i religiøse samfunn og i uformelle nettverk.

Å samle inn arkiver fra marginaliserte grupper krever en annen metodikk enn tradisjonell innsamling. Det krever tillitsbygging, oppsøkende virksomhet og en forståelse for at dokumentasjon kan foreligge i andre formater enn tradisjonelle saksarkiver. Regional koordinering er her en forutsetning, da det er de lokale institusjonene som har mulighet til å bygge den nødvendige tilliten over tid.

Fredrikstad kommune har nylig rullert kommunedelplan for kulturminner (2023–2035) og denne planen understreker at kunnskap og dokumentasjon er avgjørende verktøy for å verdsette og ivareta kulturminner. Privatarkiver gir ofte den nødvendige konteksten for å forstå de fysiske sporene i byen – hvem bodde i husene, hvilke konflikter lå bak en utbygging, og hvordan fungerte det sosiale livet i en arbeiderbydel?

Strategien må derfor legge til rette for et tettere samarbeid mellom arkivsektoren og kulturmiljøforvaltningen. Ved å koble arkivdata med geografisk informasjon (GIS) og fysiske kulturminner, øker vi arkivenes relevans for både forvaltning og publikum.

Det fjerde målet i planprogrammet er å øke synligheten og bruken av privatarkiv. Fredrikstad kommune mener at dette henger tett sammen med digitalisering og tilgjengeliggjøring. Når arkivene blir søkbare på nett, tas de i bruk av slektsforskere, skoleelever, journalister og akademikere på en helt annen måte enn før.

Initiativer som KulturPunkt, som Østfoldmuseene benytter, viser hvordan arkivmateriale kan formidles gjennom mobilteknologi. Strategien bør oppmuntre til slik nyskapende formidling som bringer arkivene ut av magasinene og inn i byrommet.

Fredrikstad kommune vurderer planprogrammet som et solid utgangspunkt for en nødvendig satsing på privatarkivfeltet. For at strategien skal bli det styringsverktøyet sektoren trenger, vil vi oppsummere våre anbefalinger med følgende punkter:

1. Tydeliggjør det regionale nivået. Selv om det ikke er lovfestet, må strategien definere en tydelig rolle for fylkeskommunene og regionale koordineringsinstitusjoner. Uten dette nivået vil de nasjonale målene forbli uoppnåelige for de fleste små og mellomstore arkivskapere.
2. Prioriter digital langtidbevaring nå. Strategien må sette konkrete tidsfrister for etablering av fungerende mottaksløsninger for digitale privatarkiv på regionalt nivå. Dette inkluderer finansiering av teknisk infrastruktur og kompetansebygging.
3. Skap forutsigbare rammevilkår. Finansieringen av privatarkivarbeidet må flyttes fra usikre prosjektmidler til faste driftsbevilgninger for koordinerende ledd. Det bør utredes nasjonale og regionale fondsløsninger.
4. Integrer arkiv i kulturminnevernet. Sørg for at strategien legger opp til samarbeid på tvers av sektorer, slik at dokumentasjon og fysiske kulturminner ses i sammenheng. Dette vil øke samfunnsrelevansen og sikre bedre ressursutnyttelse.

5. Sats på profesjonalisering og ordning. Ta tak i ordningsetterslepet, spesielt i museene, gjennom målrettede nasjonale programmer. Dette er en forutsetning for at arkivene skal kunne digitaliseres og tas i bruk.

Fredrikstad kommune har stor tro på at en ny nasjonal strategi for privatarkiv kan bidra til å sikre at vår felles hukommelse forblir helhetlig og representativ. Kommunen bidrar gjerne i det videre arbeidet og vil gjennom våre regionale samarbeidspartnere i Østfoldmuseene være en aktiv medspiller i implementeringen av strategien. Privatarkivene er ikke bare fortid, de er grunnlaget for vår felles fremtid i et åpent og opplyst demokrati.

Med hilsen

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur

Joachim Schrader
byarkivar